

OosterscheldeMuseum Yerseke

Lezing over Actiegroep en de gevolgen voor het dorp 21 sept. 2018

Het verzoek aan mij was een lezing te houden over de achtergronden van het openhouden van de Oosterschelde en de gevolgen ervan voor de samenleving van Yerseke en van de schelpdierensector in het bijzonder. Dat zal ik vanavond proberen te doen, al moet ik u nu al waarschuwen voor het feit dat ik absoluut geen deskundige ben als het gaat om de actuele stand van zaken in de schelpdieren sector. het zal dus vanavond vooral gaan over de turbulente tijd van de Actiegroep Oosterschelde Open.

Dát ik werd gevraagd, heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat ik ooit lid was van die roemruchte Actiegroep. Ik heb de jaren van strijd om het openhouden van de Oosterschelde van dichtbij meegemaakt en ik heb er zelf volop aan mee gedaan. Daarom zal ik hier vooral een persoonlijk verhaal vol herinneringen vertellen en aan de hand daarvan schetsen hoe de omwenteling (want zo mag je het wel noemen) tot stand kwam.

Mijn kennismaking met de acties voor een open Oosterschelde vloeide voort uit mijn werk. Ik was namelijk journalist bij Het Vrije Volk in Rotterdam. Bij die krant was ik in 1970 met twee collega's een 'milieuredactie' begonnen. Dat was iets nieuw in de krantenwereld: journalisten die dagelijks schreven over het milieu. De zorg om ons leefmilieu begon in de belangstelling te komen, onder meer door het rapport van de Club van Rome en boeken zoals 'Silent Spring' ('Dode Lente') van Rachel Carson.

Zeker in de verloederde Rijnmond - waar onze krant toen z'n hoofdvestiging had - waren de gevolgen van het ongelimiteerd lozen van afvalstoffen door de lucht en in het water, toen voor iedereen duidelijk aan het worden. Bij windstil weer was er om de haverklap 'smogalarm' omdat de vuile lucht als een vieze deken over het gebied bleef hangen en voor mensen met astma of bronchitis zelfs levensbedreigend was. Dus was het begrijpelijk dat wij elke dag via berichten en reportages aandacht vroegen voor de milieuvervuiling.

En zo kon het gebeuren, dat ik begin maart 1971 afreisde naar Zeeland voor een interview met een net opgerichte actiegroep, die de Oosterschelde open wilde houden. Want - zo was de boodschap in het stencil dat wij op de redactie kregen toegestuurd - de Oosterschelde is nu nog een prachtige zeearm met zuiver water en bovendien dé kraamkamer van vele Noordzee vissen. Maar na de afdamming zal daar een stuk dood water van over blijven.

Dat moest dus voorkomen worden....

Alleen.... het was wel een beetje laat om in actie te komen. Op dat moment waren de deltawerken in volle gang en eigenlijk al bijna voltooid. Ga maar na: afzakkend langs de Noordzeekust vanaf Hoek van Holland waren de Brielse Maas, het Haringvliet en de Grevelingen al afgedamd. In Zeeland zelf waren het Veerse Gat en de Zandkreek al eerder met dammen getemd en gedegradeerd tot meren vol stilstaand brak water.

Wat nog resteerde was de apotheose: de Oosterschelde. In de brede monding waren al enkele werkeilanden aangelegd, van waar de afsluitdam zou worden aangelegd. Dus leek een actie voor het openhouden eigenlijk kansloos. Hoe zou een onaantastbaar en log lichaam als Rijkswaterstaat nu nog op ander gedachten gebracht kunnen worden?

Maar goed, we leefden in de jaren waarin de geest van de studentenopstand van 1968 in Parijs sommigen ook in ons land te pakken had. Die geest werd pakkend verwoord in de slogan van 1968: 'De verbeelding aan de macht'. Dus wie weet - dacht ik - was zelfs in Zeeland de verbeelding aan de macht aan het komen.... Mijn nieuwsgierigheid was in elk geval gewekt en ik reisde af naar mijn geboorteprovincie. En ontdekte daar al meteen dat er zelfs twee groepen waren, die de Oosterschelde open wilden houden.

Ik kwam eerst in Zierikzee terecht. Daar werd ik op de thee ontvangen door een keurige groep heren, onder wie een chirurg van het ziekenhuis, een leraar van het lyceum, de voorzitter van de watersportvereniging en mosselvisser Ben Schot. Het was me al snel duidelijk dat dit geen actiegroep was, zoals er in die tijd in Holland rond tal van onderwerpen waren ontstaan en die rumoerig aan de weg timmerden. Deze heren zaten op de lijn van overleggen met en overtuigen van de overheid. Eigenlijk net zoals hun voorgangers van de Studiegroep Oosterschelde dat toen al een aantal jaren hadden gedaan.

Het had in de praktijk niet meer opgeleverd dan het beleefd in ontvangst nemen van weer een rapport of een memorandum door een hoge ambtenaar of een politicus, een nota die daarna stevast onderin in een bureaula verdween.

Dat leverde in feite alleen maar frustratie op, want intussen werd in de monding van de Oosterschelde - op werkeiland Neeltje Jans - een fabriek gebouwd die de betonblokken zou gaan leveren waarmee de Oosterschelde zou worden dicht gebombardeerd. Met een over de monding gespannen gondelbaan, zoals dat eerder in de Grevelingen was gebeurd.

Toen ik in Zierikzee vroeg of er ook mensen bezig waren met opstandiger acties dan het presenteren van een nota, werd ik doorverwezen naar Yerseke. Daar zaten de activisten... En inderdaad: hier in Yerseke trof ik ander volk aan. In het zijkamertje van café De Schelde (beter bekend als 'zaal Blik) onder aan de havendijk trof ik mannen als mosselhandelaar Hans de Leeuw, accountant Rinus Harthoorn, de drukkers Kees en Joop Zoetewij, de mosselvisser Hans van Damme, winkelier Johan Kole, mijn collega van De Stem Frans Boogaard en mijn latere collega Paul de Schipper (toen nog hulpje in de drukkerij van Zoetewij). Plus een handvol scholieren van wie ik de naam vergeten ben. Behalve dan die van Ko Prins, toen het zootje van een mosselkweker en vandaag de dag een van de mosselkoningen van Yese.

Dat waren de pioniers. Zij waren toen een paar maanden bezig met wilde plak- en kalkacties, waarvoor sommigen al een nachtje op het politiebureau in Middelburg hadden doorgebracht. Dat gebeurde eerst vanuit de jeugdsoos, waarvan de leden bij elkaar kwamen in een oesterloods, maar in februari 1971 werd in datzelfde zijkamertje van café De Schelde besloten

om een echte actiegroep op te richten. Over de naam hoefde niet lang te worden nagedacht. Dat werd vanzelfsprekend de 'Actiegroep Oosterschelde Open'.

Vanaf het begin werd afgesproken dat er geen bestuur zou komen, zodat het bestuur niet zou kunnen worden aangesproken door de tegenstanders. Er kwam alleen een postbusnummer, waar iedereen - voor- en tegenstanders - zich konden melden. Johan Kole werd al snel de man die de coördinatie zo'n beetje deed, maar verder was iedereen verantwoordelijk voor zijn eigen daden. Behoorlijk anarchistisch dus.

De samenstelling van de groep was - zoals ik al schetste - heel divers en bestond zeker niet alleen uit vissers, voor wie toch hun boterham op het spel stond. Oesterboeren waren er al helemaal niet bij, al zat oesterkweker Piet Verwijs al wel in de Studiegroep (die dus tevergeefs al een paar jaar bezig was om de politiek te bewerken).

Maar de meeste oesterboeren hadden zich op dat moment al neergelegd bij wat zij als onafwendbaar zagen. Ze hadden in de strenge winter van 1962/'63 een enorme klap gehad toen al het oesterbroed was doodgevroren en omdat de Oosterschelde volgens de plannen in 1978 afgedamd zou worden, had het weinig zin om nog opnieuw te starten, zeker omdat het kweken van oesters nu eenmaal jaren vraagt.

Sommigen gingen verder als champignonkweker of wachtten de beloofde uitkoopsom af. En wat de mosselboeren betreft: die lieten zich sussen met de belofte dat ze straks vanaf Texel op de Waddenzee verder zouden kunnen gaan vissen op nieuwe mosselpercelen. Mosselen kweken in de Oosterschelde was zodoende voor de meesten een aflopende zaak.

Eigenlijk was Hans van Damme de enige mosselvisser die zich vanaf het eerste uur aansloot bij de actiegroep, die - oneerbiedig gezegd - uit een samenraapsel van mensen bestond. Maar het waren wel mensen, voor wie de verbeelding inderdaad een beetje aan de macht leek. De verbeelding dat de machtige, onaantastbare Rijkswaterstaat nog was te stoppen. En dat de Oosterschelde was te redden van de ondergang.

En dus trof ik daar in café Blik geen groepje gefrustreerde slachtoffers aan. Nee! Er zat een groepje vrolijke, rumoerige jongens die vol bravoure riepen dat zij er voor gingen zorgen dat de Oosterschelde niet dezelfde weg zou opgaan als de Grevelingen en het Veerse Meer. Want ze hadden intussen met eigen ogen gezien en met eigen neus geroken hoe in die twee wateren het hele ecosysteem was afgestorven door de massaslachting onder alle in het water levende wezens. Het rottingsproces zorgde daar jarenlang voor een misselijk makende stank in de wijde omgeving. Ik kan er van meepraten, want iedereen die in die jaren over de Grevelingendam kwam rijden, kon maar beter de raampjes van zijn auto dicht houden, want de stank was daar dikwijls niet te harden.

Die ellende moest in de Oosterschelde koste wat kost voorkomen worden. En ook al riep iedereen meewarig dat de actievoerders als Don Quichottes tegen windmolens aan het vechten waren en dat 'the point of no return' allang was gepasseerd, dat soort brave adviezen werden vrolijk in de wind geslagen. Want één ding stond als een paal boven water: die dam mocht er

niet komen, want hij had desastreuze gevolgen voor milieu en visserij. En... hij was niet nodig voor de veiligheid tegen nieuwe overstromingen!

Niet nodig?

Nee, zo werd mij die eerste dag meteen duidelijk gemaakt: want langs de Westerschelde werd de bevolking tegen een nieuwe watersnood beschermd zonder die zeearm af te dammen. De Westerschelde bleef open omdat het de vaarweg naar Antwerpen was. En de Vlaamse havenbaronnen eisten een open vaarweg naar zee en dus geen dam in de Westerschelde. Daarom werden daar de zeedijken verzwaaard en verhoogd tot deltahoogte. Technisch kon het dus. Nou, wat daar kon, dat kon natuurlijk ook langs de Oosterschelde...

Die stelling vormde de basis voor de actie. Ze was in haar eenvoud zo sterk dat het niet moeilijk bleek om meer mensen van het zinvolle van de strijd te overtuigen.

Maar gelijk hebben is nog geen gelijk krijgen. Zeker in een streek waarvan niet alleen de bevolking gezagsgetrouw is, maar de belangrijkste krant - de Provinciale Zeeuwse Courant - , braaf opschreef wat de overheid dicteerde. De PZC werd door de actievoerders niet voor niets smalend de Provinciale Staats Courant genoemd.

En niet ten onrechte. Ik kreeg al die eerste dag een hoofdredactioneel artikel onder m'n neus geduwd, dat kort tevoren in de krant had gestaan. Het was een commentaar op de kreet die een van de actievoerders had geroepen. Die kreet was: 'Rijshout kan branden!' en ik meen dat hij uit de mond van Rinus Harthoorn was gekomen. Daarmee doelde hij op de stapels met rijshout op het werkeiland Neeltje Jans. Het was natuurlijk provocerend bedoeld (we leefden ten slotte in de tijd van 'provo'), maar het klonk dreigender dan het was, want er was door mensen van de actiegroep tot dan toe niets (en ook later niet) in brand gestoken of vernield. Toch vergeleek de hoofdredacteur van de PZC de leden van de actiegroep met Tupamaros. Voor goed begrip: de Tupamaros waren in die jaren de niets en niemand ontziende guerrillero's uit het Zuid-Amerikaanse land Uruguay, die de dictatuur daar uitdaagden door her en der bezittingen van de elite in brand te steken en dodelijke aanslagen te plegen. Door de actiegroep te vergelijken met de Tupamaros bewees de hoofdredactie van de krant niet alleen dat ze partijdig was, maar vooral dat ze de tijdgeest absoluut niet aanvoelde. Want de tijdgeest was er een van in opstand komende mondige burgers.

Maar zo was de start dus: aan de ene kant het machtige Rijkswaterstaat, steunend op een vrijwel kamerbrede politieke meerderheid in Den Haag en in Middelburg, daarnaast de waterschappen, de boerenorganisaties én de grootste provinciale krant. Aan de andere kant een actiegroep van enkele tientallen mensen. David tegen Goliath. En ook in Zeeland zou David winnen.

Hoe dat gebeurde maakte ik van dichtbij mee. Want de vrolijke sfeer van 'niet lullen maar doen', die ik in Yerseke aantrof, werkte zo aanstekelijk, dat ik besloot om mee te gaan doen. Ten slotte ben ook ik geboren aan de Oosterschelde, al was dat dan aan de Thoolse kant, ik heb mijn jeugd aan het water doorgebracht, heb er in leren zwemmen, er over de schorren

gezworven en in het lange gras van de zeedijk liggen kijken naar de wondere wereld van eb en vloed. Waarom zou dat allemaal opgeofferd moeten worden als het ook anders kon?

Maar - zo kunt u zich afvragen - mag een journalist meedoen met een actiegroep? Moet hij niet op gepaste afstand verslag doen van gebeurtenissen? Ach, in de jaren '70 was dat minder een probleem dan vandaag de dag. We leefden in de tijd van de (zogenaamde) geëngageerde journalistiek. Journalisten wonden er vaak geen doekjes om dat ze hadden gekozen voor de kant van de mondige burger, die niet alles wat de overheid bepaalde voor zoetekoek slikte. Mijn engagement ging zover, dat ik weer in Zeeland ging wonen. Om de strijd van dichtbij mee te maken en er volop aan mee te doen.

Gelukkig hadden we het tij mee. Het politieke tij bedoel ik, want het rommelde in Den Haag, kabinetten werden naar huis gestuurd en daardoor werden er in twee jaar tijd ook twee keer parlementsverkiezingen gehouden. Toen ik in maart 1971 naar Yerseke afreisde, zaten we er middenin en toen een jaar later het kabinet Biesheuvel roemloos ten onder ging, volgden er nieuwe verkiezingen, die Den Uyl in het zadel zouden helpen.

Ons voordeel was dat in die tijd de kandidaat-Kamerleden - geïnspireerd door de Amerikaanse presidentsverkiezingen – voor het eerst echt 'op campagne' gingen in het land en daarbij deden ze natuurlijk ook Zeeland aan. Dat was dé kans voor de actiegroep. Want de Oosterschelde was alleen via de Tweede Kamer nog te redden, dat was duidelijk. Het deltaplan zou dáár moeten worden aan gepast en dus moest er druk worden gezet op Kamerleden en verkiezingsbeloften worden afgedwongen. Elke landelijke politicus die zich in Zeeland zou vertonen, moest door de actiegroep op de huid worden gezeten en zou openlijk moeten kiezen: vóór of tegen een open Oosterschelde. Dan wist de kiezer waar hij (of zij) aan toe was, Dat was het plan. En dat werd ook uitgevoerd.

In Yerseke werden elke week afspraken gemaakt en groepjes gevormd. Dat ging van: "Als jullie nou dinsdag naar de CHU in Zierikzee gaan, dan pakken wij de KVP vrijdag in Terneuzen en dan kunnen we zaterdag met z'n allen naar de PvdA in Goes. Wie is er beschikbaar om op de viaducten over de A 58 leuzen te kalken, want minister Bakker komt vrijdag naar Middelburg.....? "

De nacht voor de minister kwam hingen een paar actievoerders op hun kop boven de snelweg en de andere morgen kon de minister geen viaduct passeren of hij las daar de eis 'Oosterschelde open!' (weliswaar met een omgedraaide 'S', want dat gebeurt als je op je kop aan een viaduct hangt en een S moet schrijven, hé Paul...?)

Zo werd de stemming dus gemaakt. De kandidaat Kamerleden ontdekten dat waar ze in Zeeland ook spraken, er stevast mensen in de zaal opstonden die eisten dat de Oosterschelde open moest blijven. En er volgde altijd applaus na die eis, want daar zorgen de andere aanwezige leden van de actiegroep (die zich strategisch verspreid hadden in de zaal) wel voor. Soms werden de politici al vóór de vergadering opgewacht. Zo strandde minister Udink op de Zeelandbrug. Hij mocht pas verder van de actiegroep nadat hij een slok zout water uit de

Oosterschelde had gedronken. Om te proeven hoe zuiver dat water (nog) was. En hij moest ook beloven dat de actiegroep 's avonds in Vlissingen vijf minuten spreektijd kreeg. En dat gebeurde...

Omdat tijdens die campagne het milieu voor het eerst in de geschiedenis een zeer populair issue was, durfde geen kandidaat het aan om bot te reageren tegen de milieuactivisten. Dus toen DS'70-voorman Willem Drees junior op zijn tournee strandde op een barricade van mosselziften, zeewier en andere attributen, die de jongens uit Yerseke hadden opgeworpen, beloofde hij dat als hij minister zou worden, hij een nieuw en onafhankelijk onderzoek zou laten instellen naar de mogelijkheid om de Oosterschelde open te houden. Een belofte die hij overigens niet nakwam toen hij kort daarop inderdaad de nieuwe minister van Verkeer en Waterstaat werd... Maar gelukkig viel het kabinet Biesheuvel al na een jaar en kwam er een nieuwe kans.

Het was voor ons zeer interessant dat er in de slipstream van de politici ook journalisten van landelijke media meereisden naar de provincie. Die journalisten deden in de landelijke pers gretig verslag van de rumoerige acties en de interrupties tijdens de verkiezingsbijeenkomsten. Zo ontstond landelijk het beeld dat er in Zeeland eigenlijk maar één kwestie leefde en dat was... de Oosterschelde. En veel landelijke dag- en weekbladen portretten vonden het hartstikke interessant om een portret te maken van het groepje desperate Zeeuwen dat het durfde op te nemen tegen Rijkswaterstaat en tegen het Deltaplan. Het werd gebracht als een moderne versie van Luctor et emergo, ik worstel en kom boven. In de meeste onverwachte bladen stonden artikelen. Van het avantgardistische maandblad Avenue tot 'Spreekuur Thuis', het blad dat toen in de wachtkamer van elke huisarts lag. Zo groeide de sympathie in het hele land – de donateurs stroomden van alle kanten toe.

Johan Kole had het er maar druk mee, want de donateurs kregen van hem een pakketje met brochures en stickers toegestuurd om de boodschap verder te verspreiden. Die brochures en stickers werden gemaakt bij een drukkerij aan de Damstraat in Yerseke. Dat drukkerijtje was van twee leden van de actiegroep, de broers Kees en Joop Zoetewey. Het had zijn bestaan grotendeels te danken aan het maken van de etiketten van de mosselpotjes en de twee broers waren dan ook dubbel gemotiveerd om hun - gratis - steentje bij te dragen aan de strijd. In een paar jaar tijd kwamen er niet alleen duizenden stickers van hun persen, maar ook affiches, open brieven aan Kamerleden en krantjes die huis aan huis in heel Zeeland werden verspreid. Want als de PZC de argumenten tegen de afdamming niet of negatief wenste te publiceren, dan deed de actiegroep het toch zelf.

Niet alleen via stickers en folders overigens, want doordat de duizenden donateurs voor stijgende inkomsten zorgden, konden er advertentiepagina's gekocht worden in de huis aan huis bladen, waarin de argumenten van de openhouders breed werden uitgemeten. Zo bleef - ondanks de boycot van de PZC - geen Zeeuw onkundig van de voordelen van een open Oosterschelde.

Het gevolg was dat nieuwe sympathisanten hun diensten aanboden. Kastelein Wim van Gilst van Het Loze Vissertje aan het Goese Sas schreef twee protestliederen, die door de zanger Ko Polfliet op de plaat werden gezet. Kunstschilder Reinier de Muijnck uit Goes tekende een mooie hoes, Baby den Toonder zorgde voor de arrangementen en de actiegroep betaalde de kosten voor het persen van de plaatjes.

Ook van buiten Zeeland kwam steun. Dominee-dichter Hans Bouma schreef een bundel gedichten tegen de afdamming ('Zeebeulen – landdieven'). Bouma droeg ze voor tijdens een radioprogramma, waarbij pianist Louis van Dijk prachtige improvisaties speelde.

Cineast Jan van de Kam maakte een film over het wonder van de open Oosterschelde, waarin de prachtige onderwaterflora en -fauna een prominente plaats kreeg en waarvoor de bekende Bert Garthoff (van het radioprogramma 'Weer of geen weer'- voorloper van Vroege Vogels) de teksten insprak.

De Actiegroep kocht een kopie van de film en Joop Zoetewey reisde er stad en land mee af. Of het nou in een bejaardenhuis was, bij de plattelandsvrouwen of op een middelbare school, overal draaide Joop de film. Het bleek een uitstekend manier om begrip en goodwill te kweken en mensen tevens te doen inzien dat de actiegroep niet uit een stelletje fanatieke rouwdouwers bestond, maar uit best aardige mensen met een sympathieke boodschap. Niet zelden werd Joop na afloop een bankbiljet toegestopt met de woorden: "Goed zo en... doorgaan, jongen!"

Wie een paar leuzen wilde kalken, die moest vooral zijn gang gaan. Hij kreeg van Johan Kole een paar tientjes voor verf en voor kwasten, maar de actiegroep was niet aansprakelijk. Dat gold bijvoorbeeld ook voor de actie tegen adjunct hoofdredacteur Cees van der Maas van de PZC van wiens huis op een nacht (na weer een negatief commentaar in de krant) alle ramen werden dichtgeplakt.

Natuurlijk mislukte er wel eens iets. Op een dag was er een prachtig plan bedacht door de uit Holland afkomstige activist André Schmidt, die hier zijn diensten aanbood. Hij kreeg oesterboer Piet Verwijs zover dat die het drukken betaalde van vele duizenden affiches waarop twee in klederdracht gestoken Zeeuwen tegen elkaar zeiden dat de Oosterschelde open moest blijven. Die affiches werden naar alle hoeken van de provincie gebracht en het plan was dat leden van jongerensozen ze op één en dezelfde avond op alle lantaarnpalen in heel Zeeland zouden plakken. Op lantaarnpalen, want dan worden ze 's avonds en 's nachts gratis verlicht (zie André Schmidt). Alles leek die avond perfect te verlopen, in heel Zeeland werden de affiches inderdaad geplakt. Maar... toen brak er kort na middernacht een wolkbreuk los boven de provincie. De volgende ochtend lagen alle affiches als vodjes papier onderaan de lantaarnpalen. ...

Nee, dan slaagde de Oosterscheldedag beter. Ooit werd in Yerseke bij het begin van het seizoen in augustus een mosseldag georganiseerd. Die traditie was verloren gegaan. De vissers wilden er geen energie meer in steken in het vooruitzicht dat het binnenkort toch

allemaal afgelopen zou zijn. Maar de actiegroep kreeg ze zover dat de dag in ere werd hersteld en in het teken van de strijd om de open Oosterschelde kwam te staan. Dat kón omdat steeds meer mosselboeren dankzij het succes van de actiegroep hoop begonnen te krijgen dat het toch nog zou lukken. Ze stelden daarom grif én mossels én kookpotten beschikbaar, zodat elke bezoeker een gratis portie mosselen en een tochtje met de Yersekse mosselvloot op de Oosterschelde in het vooruitzicht kon worden gesteld.

Dat nieuws van de gratis mosselmaaltijd plus het pleziervaartochtje vond zijn weg in de vaderlandse en - niet te vergeten - de Vlaamse media. Het gevolg was dat er die dag vele tienduizenden mensen naar Yerseke kwamen, want als er ergens iets gratis is te halen, dan weet je dat er publiek op af komt. Visser Hans van Damme had de dagen ervoor met witte verf op de zijanten van alle schepen leuzen voor de open Oosterschelde geschilderd. Ik herinner me 'Open is leven, dicht is dood', 'Oosterschelde zilt - geen miljard verspild' en 'Deltawet - vuile smet'. Hans schudde ze zo uit z'n mouw.

Die schepen maakten samen (dus als een forse vloot) het beloofde pleziertochtje over de Oosterschelde, afgeladen met bezoekers. En zo kwamen er foto's en berichten in de media over de veertigduizend mensen die een protestvaart voor de open Oosterschelde hadden gehouden. Dat er nogal wat Belgen bij waren, die op de gratis mosselen afkwamen, stond er niet bij. De truc van de actiegroep was geslaagd. Er werd een flinke pint op gedronken, 's avonds in het stamcafé.

Op een augustusdag in 1972 zorgden de vissers (die de smaak te pakken hadden gekregen) voor een nieuwe stunt. De actiegroep was ter ore gekomen dat de leden van Provinciale Staten een bezoek zouden brengen aan de werkeilanden in de monding van de Oosterschelde. Hans van Damme kreeg collega vissers uit Yerseke, Zierikzee, Tholen en Colijnsplaat zover dat ze 's ochtends met een hele vloot opstoomden naar het haventje van Burghsluis. Want van daar zou het schip met Statenleden vertrekken. En dat gebeurde ook. Alleen...zodra het 'statenschip' zich buiten de haven van Burghsluis waagde, werd het omsingeld door de schepen van de protestvloot. Die schepen stonden vol met zingende en leuzen roepende demonstranten en hinderden het Statenschip danig om naar de werkeilanden te varen. Een boot van de Waterpolitie probeerde de mosselschepen uit de buurt van het Statenschip te houden, maar dat leverde een aanvaring op, uitgerekend met het schip van Hans van Damme. Commissaris Van Aartsen zag het gebeuren en gaf hevig gefrustreerd de opdracht om het werkbezoek af te gelasten en terug te keren naar Burghsluis. Logisch dat er een hoeraatje opging op de actieschepen.

Nu was er op het schip met Statenleden een groepje fotografen en tv-makers aanwezig (die tevoren waren getipt door de actiegroep dat ze interessante opnamen zouden kunnen maken) en zodoende kwam de 'zeeslag' met de protesterende vissers breeduit in de kranten en op de televisie. En daarmee was precies het doel bereikt van de actiegroep. Heel Nederland zag dat de Zeeuwen vochten voor hun open Oosterschelde.

Bovendien was Commissaris Van Aartsen zo dom dat hij de Waterpolitie opdracht gaf om proces verbaal op te maken tegen schipper Van Damme, die de aanvaring zou hebben veroorzaakt. En dus volgde er een paar weken later een (weer met veel publiciteit omgeven) zitting van de kantonrechter in Zierikzee. Maar die besloot tot overmaat van ramp om Hans niet te veroordelen voor de scheepsbotsing. Want - zo luidde zijn motivatie - 'de democratie moet tegen een stootje kunnen'.

Begrijpelijk dat de 'afdammers' intussen aardig onrustig begonnen te worden door al die positieve aandacht voor de actiegroep. Waterschapsbestuurders en provinciale politici spraken schande van de acties omdat - zo zeiden zij - verreweg de meeste Zeeuwen doodsbang waren bij elke storm. Die mensen wilden volgens hen maar één ding; die dam zo snel mogelijk in de Oosterschelde.

Bij de actiegroep geloofde niemand dat verhaal, maar er waren geen harde bewijzen. Daarom werd aan een onderzoeksbureau van de Universiteit van Utrecht opdracht gegeven om een peiling te houden onder de bevolking van alle gemeenten rond de Oosterschelde. Het resultaat bevestigde het vermoeden van de actievoerders. Want maar 2 % van de ondervraagden zei vaak of altijd bang te zijn voor een nieuwe watersnood, terwijl 70% zich voor een open Oosterschelde met verhoogde dijken uitsprak. Vanzelfsprekend werd dat resultaat naar Den Haag gestuurd. In de Tweede Kamer bevond zich intussen een aantal sympathisanten van de actiegroep. Het waren vooral de kleine progressieve partijen, die het milieu hoog in hun vaandel hadden staan. Jan Terlouw van D'66 gebruikte de uitslag van de peiling om minister Drees te herinneren aan zijn belofte dat hij een nieuw onderzoek zou laten instellen. Drees bleek er nog steeds geen zin in te hebben, maar hij kreeg er ook niet eens de tijd meer voor, want kort erna viel het kabinet Biesheuvel en Drees verdween van het politieke toneel.

Die val van het kabinet Biesheuvel leverde de laatste en beslissende doorbraak op voor de openhouders. Want daarna kwam het kabinet Den Uyl aan het bewind, met daarin de milieupartijen D'66 en PPR. En ook al bleven de Zeeuwse PvdA-politici vóór afdamming, Den Uyl was dat niet. Hij beloofde zelfs om de Oosterschelde tot de testcase van zijn milieubeleid te maken en hij liet de Koningin dat zelfs in haar troonrede zeggen.

Er kwam een Commissie Klaasesz, die een serieus onderzoek instelde naar de mogelijkheid om de Oosterschelde niet potdicht af te sluiten. En zowaar: de commissie adviseerde het kabinet de zeearm open te houden door er een doorlaatbare dam in te bouwen.

Inmiddels waren ze bij Rijkswaterstaat gaan inzien dat ze moesten bijsturen. Dus begonnen ze daar prompt naar een alternatief te zoeken dat een nog mooiere kroon op het deltaplan moet zijn dan de Oosterscheldedam ooit zou zijn geweest. Het resultaat was een peperduur, maar gedurfd compromis: de stormvloedkering, waarmee de veiligheid werd gegarandeerd en tegelijk het getij was gered en daarmee het milieu en de visserij.

Nu waren er een paar KVP-ministers die toch wilden afdammen. En de PvdA-minister van Financiën Duizenberg vond zo'n doorlaatbare dam ook te kostbaar. Het leverde een uren

durend en heftig debat op in de nacht van 8 op 9 november 1974. Pas in de vroege ochtend won Joop den Uijl en besloot het kabinet om aan te koersen op een doorlaatbare dam.

Dat het debat over de Oosterschelde die nacht bijna tot een kabinetscrisis leidde, weet ik uit de eerste hand. Want ik zat die hele avond en halve nacht als journalist van de Vara-radio in Nieuwspoort te wachten op de uitslag. Ik hoorde van Jan Terlouw, de fractievoorzitter van D66 dat hij tegen zijn ministers in het kabinet had gezegd dat ze moesten aftreden als de Oosterschelde toch zou worden afgedamd. Maar Duijzenberg haalde bakzeil en ook KVP-minister Westerterp van Verkeer & Waterstaat liet zich overtuigen en besloot uiteindelijk om mee te gaan met het voorstel van Den Uijl.

Toen alle collega's van kranten die avond allang waren verdwenen omdat wachten voor hen geen zin had (de zaterdagkrant was al 'dicht' zoals dat heet), bleef ik als enige wachten, want de televisie had toen nog geen nachttuitzendingen, maar ik had op zaterdagmorgen een uitzending van ons actualiteitenprogramma op de radio. En zo had ik het voorrecht om na een lange nacht wachten aan het hek van het Catshuis als eerste journalist het goede nieuws op band vast te leggen uit de mond van minister Westerterp en dat die zaterdagochtend uit te zenden: de Oosterschelde zou niet potdicht worden afgedamd.

David had gewonnen van Goliath.

Of toch niet helemaal? De meeste leden van de actiegroep hadden gemengde gevoelens over dat besluit. Want het pleidooi voor een totaal open Oosterschelde met verhoogde dijken, had het dus niet gehaald. Al begrepen ze wel dat dát teveel gezichtsverlies voor Rijkswaterstaat en de politici zou hebben betekend.

Gezichtsverlies werd er natuurlijk toch geleden door de regering. Ik herinner me dat ik op een dag vanaf een Noord-Bevelandse dijk stond te kijken hoe mannen met snijbranders bezig waren om de stalen draagtorens te slopen, die in de monding van de Oosterschelde waren gebouwd voor de gondelbaan waarmee de Oosterschelde zou worden dicht gebombardeerd met betonblokken. Draagtorens die miljoenen hadden gekost, maar die nooit hadden gefunctioneerd. Ik was daar met een ploeg van de Zwitserse televisie die een documentaire kwam maken over de strijd om de Oosterschelde. En ik zal nooit vergeten dat één van de Zwitserse journalisten met bewondering in zijn stem zei: 'Dit is het indrukwekkendste voorbeeld van democratie dat ik ooit heb gezien.'

Zo had ik het nog niet bekeken, maar hij had wél gelijk. En dat allemaal dankzij dat zootje ongeregeld van de actiegroep uit Yerseke.

In Zeeland dachten de autoriteiten er toch iets anders over. Dat bleek toen koningin Beatrix in 1986 de Oosterschelde-kering officieel in gebruik kwam stellen (en Zeeland 'veilig' verklaren). Die dag was iedereen present op het feest. Alleen de actiegroep schitterde door afwezigheid, want die was niet uitgenodigd....

De druiven bleven dus zuur voor de autoriteiten, maar de poging om op die manier de geschiedenis van de strijd om de Oosterschelde te verdonkeremanen, ging natuurlijk niet op.

Daarvoor heeft Johan Kole te goed een archief van (vooral) krantenknipsels bijgehouden, 59 plakboeken vol, wat toch iets zegt over de aandacht die de acties hebben getrokken. En daarvoor waren er ook teveel journalisten betrokken bij de actiegroep. Eén van hen - Paul de Schipper - heeft alweer 10 jaar geleden alles uitvoerig opgeschreven in zijn boek 'De slag om de Oosterschelde'. Bijna 500 pagina's geschiedenis over 'David en Goliath' in Zeeland. Voor wie ook maar een beetje interesse heeft in de geschiedenis van onze provincie en onze prachtige zeearm, is dat verplichte kost.

In het boek van Paul kun je ook lezen hoe de milieuorganisaties uit het Zeeuwse zich opstelden in het gevecht voor de open Oosterschelde. Ik heb mij er in die tijd al druk over gemaakt dat er uit die hoek (ik bedoel Het Zeeuws Landschap en het Coördinatie Orgaan, waarin alle Zeeuwse milieuclubs samenwerkten) geen enkele steun kwam voor de actiegroep. Bij die officiële milieuclubs had men zich al neergelegd bij een afgedamde Oosterschelde, die zou veranderen in - wat toen genoemd werd - Het Zeeuwse Meer. Wat de actiegroep wilde, was in hun ogen vechten tegen windmolens en verspilde tijd en energie.

Zelfs de openhouders 'van het overlegmodel', sloten zich pas laat aan bij de losgebarsten strijd om een open Oosterschelde. Het duurde tot 28 juli 1973 - dus twee en een half jaar nadat de actiegroep begon - eer het samenwerkingsverband SOS werd opgericht. Dat was de pressiegroep waarin naast de actiegroep ook de voorlopers van de ZMF, het Zeeuws Coördinatie Orgaan en de Vereniging Milieuhygiëne Zeeland zaten.

Nog treuriger nog was de houding van de stichting Het Zeeuws Landschap, een club die het bewaren van ons landschap als reden van bestaan heeft. Het heeft ze er niet toe kunnen brengen om de strijd voor het behoud van een van de meest karakteristieke stukken van dat Zeeuwse landschap actief te steunen. Ze maakten zelfs geen deel uit van dat in 1973 opgerichte SOS. Maar goed, ook zonder het Zeeuws Landschap is de Oosterschelde gered. Althans: niet potdicht afgesloten.

Want zeg niet tegen de leden van de vroegere actiegroep dat de Oosterschelde is gered. Zij noemden de pijlerdam bij het gereedkomen in '76 al meteen smalend 'het duurste kunstgebit ter wereld'. En dat is het ook: het blijft een prothese. Terwijl de simpele oplossing van verhoogde dijken de beste was.

Op de gedenkwaardige 3e november 1998 werd dat zowaar erkend door de oude tegenstander: Rijkswaterstaat. Het was op die dag dat ir. Hoekstra - op dat moment verantwoordelijk voor de Zeeuwse zeeweringen - hier in Yerseke op het eeuwfeest van de vissersvereniging in De Zaete zei (ik citeer): 'Met de kennis van nu zou de stormvloedkering nooit zijn gebouwd. Als we nu zouden mogen kiezen, zou de Oosterschelde open zijn gebleven. Dat was de goedkoopste oplossing en ook de beste voor de natuur en het getijdenmilieu. Maar we moeten constateren dat de politiek, de waterschappen en Rijkswaterstaat niet voldoende flexibiliteit van denken wilden opbrengen.'

De mensen in de zaal konden hun oren bijna niet geloven. Hier kreeg de actiegroep met terugwerkende kracht gelijk van Rijkswaterstaat! Wat was er gebeurd?

Er was bij Rijkswaterstaat in de kwart eeuw die intussen was verstreken heel wat gebeurd. Er had zich daar een (wat je noemt) 'cultuuromslag' voltrokken. De oude generatie van rigide dijkenbouwers en betonboeren was inmiddels opgevolgd door ingenieurs die wél oog hadden voor natuur en milieu. Die begonnen zelfs te praten over het op een kier zetten van de kering in het Haringvliet, over een doorlaat in de Grevelingen en over terugkeer van een beetje getij in het Veerse Meer. In feite wilden ze proberen de kwalijke gevolgen van de deltawerken een klein beetje te verzachten.

Want dát de deltawerken kwalijke gevolgen hadden, was inmiddels wel duidelijk: zelfs in de niet afgesloten Oosterschelde. Die zeearm bleek aan 'zandhonger' te lijden. Zandhonger, wat is dat? Dankzij de stormvloedkering in de monding schuren de diepe geulen minder diep uit dan toen hij nog echt open was. Daardoor zakken de zandplaten geleidelijk aan in die geulen, die zo steeds ondieper worden. Volgens Rijkswaterstaat verdwijnen er jaarlijks zo'n 70 voetbalvelden aan zandplaten en slikken.

Dat wordt op den duur dus desastreus, want als de zandbanken en slikken, die nu nog droogvallen bij eb en die het landschap zijn dynamisch karakter geven, helemaal in de geulen zijn verdwenen, dan wordt de Oosterschelde een bak met water dat de ene keer hoger staat dan de andere keer, maar zonder dat de zandbanken en slikken bij eb nog droog vallen. Dan blijft er van de zeearm uit mijn jeugd weinig meer over. Dat is dan de prijs die Zeeland uiteindelijk toch nog betaalt.

De natuurbeschermers hebben de zandhonger ook gezien en voor hen is het grootste probleem dat door het wegvallen van zandplaten en slikken de foerageergebieden van de vogels kleiner worden. En dat is natuurlijk ook zo.

Doordat er zich inmiddels niet alleen bij Rijkswaterstaat, maar ook bij de provincie een cultuuromslag heeft voorgedaan, is er voor de vogels compensatie gezocht en gevonden in binnendijkse, schrale landbouwgronden die tot 'nieuwe natuur' zijn omgebouwd. Dat is het plan Tureluur.

In mijn jeugd bestond de binnendijkse natuur uit de 'karrevelden', de stukken grond onder langs de zeedijk waar weinig groeide vanwege de zoutkwel onder de dijk door. Het waren avontuurlijke stukken grond, waar ik met vriendjes na schooltijd naar toe ging om slootje te springen, eieren te zoeken en al die andere avonturen te beleven die mijn jeugd aan de rand van de Oosterschelde bijzonder maakten. Zó bijzonder dat ik er later voor in actie kwam.

Maar helaas, die nieuwe natuur is nu verboden terrein geworden. En datzelfde geldt voor de buitendijkse schorren. Aan de rand van de schorren staan nu verbodsborden van Het Zeeuws Landschap, de organisatie dus die geen vinger heeft uitgestoken om de Oosterschelde open te houden. Nu zijn zij er de baas geworden en mag niemand behalve de vogels ze nog betreden. Ik saboteer dat verbod elk voorjaar omdat ik vind dat wij toen ook hebben gevochten voor het

aloude gewoonterecht om in het voorjaar een maaltje lamsoor en zeekraal te snijden op de schorren. Ja, ik weet het, je kunt je nu aanmelden en als je geluk hebt bij de loting mag je een voorjaar zeegroenten gaan snijden. Maar ik laat me niet voorschrijven wáár ik wel of niet op een schor mag komen, ik heb al heel lang mijn eigen plekje, waar ik dat doe. Op een vroege ochtend met alleen het geluid van een tureluur boven m'n kop. Precies zoals ik dat als kleine jongen al deed.

Waar het Zeeuws Landschap buitendijks de beheerder is geworden, daar is Staatsbosbeheer dat in de nieuwe natuurgebieden binnendijks. En ook daar staan verbodsborden en mag je alleen onder begeleiding een paar keer per jaar het gebied in. Ik vind dat die groene baasjes ook hier hun doel voorbij schieten. De Zeeuwen moeten de kans blijven hebben om zich af en toe even één te voelen met het stukje oer-Zeeuwse natuur. Zoals dat eeuwenlang de normaalste zaak van de wereld was. Daarom: beperk de verbodsborden tot het minimum. Dat is – denk ik - een voorwaarde voor een gezonde samenleving, een samenleving waarin mensen respect hebben voor de andere schepselen.

Wij Zeeuwen maken al eeuwen deel uit van dit landschap, sámen met de vogels en de andere dieren en planten. Dat is altijd goed gegaan. Ik geloof niet in een toekomst waarin mens en natuur zijn gescheiden en opgeborgen in aparte reservaten. Wij vormen sámen de natuur.

Zo, dat moest er even uit. Nu moet ik de vraag nog beantwoorden, die ik kreeg toen ik gevraagd werd deze lezing te houden, namelijk wat de gevolgen zijn voor de Yersekse samenleving van het openhouden van de Oosterschelde.

Voor de schelpdierencultuur waren de gevolgen natuurlijk enorm. Jarenlang leek die hier ten dode opgeschreven en de oestercultuur wás dat al min of meer door de strenge winter van 1963/'64. Maar nadat het kabinetsbesluit viel om geen dichte dam te leggen, was er alle ruimte voor nieuwe bloei. En dat die nieuwe bloei is gekomen, zie je vandaag de dag als je een bezoek brengt aan Yerseke. Het is hier geen dooie boel, in tegendeel: de welvaart straalt je van alle kanten tegemoet.

En toch is alles sinds het positieve besluit van 1974 niet van een leien dakje gegaan. Zo zijn de gebieden op de Waddenzee waar de Zeeuwen mosselzaad visten grotendeels verboden terrein geworden. Ook daar is de cultuuromslag in de politiek en bij Waterstaat merkbaar en zijn het de vogels die voorrang krijgen boven de vissers. Ik begrijp uit opmerkingen van oud-actievoerders dat die zich wel eens ergeren aan de nieuwe generatie mosselvisser, omdat die zich dat allemaal laten aanleunen, daar in de Waddenzee. Zij waren er zeker ouderwets tegen in actie gekomen. Zeggen ze.

Maar de nieuwe generatie heeft andere wegen ingeslagen en zo worden er nu mosselen gekweekt via de hangcultuur. En er worden er uit het buitenland gehaald om hier alleen te verwateren. En zo toch Zeeuwse mosselen te worden. En met succes, want terwijl vroeger

alleen de Belgen en Fransen mosselen aten, zijn de Nederlanders nu ook tot de ontdekking gekomen dat ze erg lekker zijn.

En als je ziet hoeveel nieuwe visrestaurants hier de laatste tijd zijn verrezen boven de - gelukkig nog altijd authentieke en schilderachtige - oesterputten, dan weet je dat het Yerseke goed gaat. Dat heeft Yerseke dus niet te danken aan de mosselvisserij die begin jaren '70 massaal in opstand kwamen, maar aan dat groepje ongeregeld (met alleen Hans van Damme als enige visser), die in januari 1971 besloten om het niet te pikken dat het hier de dood in de pot zou worden. En die toen de grootste milieuoverwinning van Nederland uit de 20ste eeuw boekten. Want dat was het en dat mag best nog eens worden benadrukt.

Ik vertelde al dat de Actiegroep bij de in gebruikstelling van de stormvloedkering niet was uitgenodigd. Dat is nog te begrijpen, want de druiven waren zuur in Middelburg en Den Haag. Maar eigenlijk zou de groep hier in Yerseke op de een of andere manier 'onvergetelijk' gemaakt moeten worden.

Ik was een paar weken geleden nog even in Yerseke samen met een verslaggeefster van het programma 'Vroege Vogels', want die wilde het verhaal van de actie jaren vastleggen en ik bedacht dat een kleine bedevaart naar dat zijaaltje van café De Schelde - waar het allemaal begon - wel passend was. Helaas bleek het zaaltje inmiddels geen zaaltje meer, maar een opslagplek voor de drankvoorraad van het café.

Maar ik vond toen tot mijn verrassing nog wel een andere herinnering: onder een van die nieuwe visrestaurants staat op een oud betonnen muurtje nog de waarschijnlijk laatste gekalkte leuze 'Oosterschelde Open'. Ik ben even voorzichtig met mijn vingers over de gekalkte letters gegaan. En ik bedacht dat die leus hier beschermd zou moeten worden - want het is een stukje Zeeuws cultureel erfgoed. Het is de laatste tastbare herinnering aan de strijd van nu bijna een halve eeuw geleden. Ongelooflijk dat die leuze er nog altijd staat.

Misschien een taak voor het museum om ervoor te zorgen, dat hij daar blijft. Als herinnering aan de plakkers en de kalkers van de actiegroep.

Tot zover mijn verhaal, dat ik afgelopen weekeinde op papier zette. Maar toen kwam Prinsjesdag en die dag werd een rapport gepresenteerd van het onderzoeksinstituut Deltares, waarin een doemscenario staat voor wat betreft de stijging van de Noordzee. En in het verlengde daarvan van de stormvloedkering in de Oosterschelde.

De Noordzee kan volgens dat rapport aan het einde van de eeuw met wel 2 meter gestegen zijn en misschien zelfs met 3 meter. Als dat werkelijkheid wordt, zal de kering elke dag bij hoog water gesloten moeten worden en op den duur zou hij helemaal niet meer open gaan. Dus dat zou dan toch het einde van het getij betekenen. En desastreuze gevolgen voor de schelpdiercultuur en Yerseke.

Hoe realistisch is deze toekomstvoorspelling? We zijn de afgelopen jaren doorlopend geconfronteerd met doemscenario's over de stijging van de zee door de opwarming van de

aarde. Ik ben geen deskundige en kan dus niet meer dan er op wijzen dat we hier te maken hebben met aannames, met verwachtingen.

De feiten wijzen tot nu toe niet op een dramatische ontwikkeling. Ik noem het onderzoek dat twee jaar geleden werd afgerond door de Technische Universiteit Delft. Daar hebben ze uitgerekend hoeveel de Noordzee is gestegen tussen 1958 en 2014. Dat is dus in 56 jaar. Wat bleek? In die ruim een halve eeuw is het water van de Noordzee gestegen met precies 8 centimeter. Dat is 1,5 millimeter per jaar.

Het is ook bekend hoe vaak de stormvloedkering moest worden gesloten voor te hoog water. De eerste 10 jaar na de start in 1986 moest hij 16 keer worden gesloten. De afgelopen 10 jaar moest hij slechts 3 keer worden gesloten. Er is daar dus geen sprake van een stijgende lijn. In tegendeel.

Dat zijn de feiten en die zijn tot nu toe geruststellend. Ik realiseer me dat de stijging van de zeespiegel vanaf 2050 (zoals Deltares aanneemt) in een stroomversnelling kan komen. Kan komen, zeg ik.

De feiten geven dus tot nu toe geen reden tot paniek. Maar mocht het zwarte scenario toch werkelijkheid worden (ik zal dat niet meemaken), dan kan ik me niet voorstellen dat onze nazaten de Oosterschelde alsnog potdicht afdammen.

Want feit is ook dat we tot nu toe bang worden gemaakt met wat er dreigt, maar gek genoeg niet gerustgesteld met de zekerheid dat de techniek in die jaren niet stil zal staan en dan zover zal zijn gevorderd, dat het gevaar effectief kan worden aangepakt. Ik geef toe: dat is een aanname. Maar daar durf ik eerder vergif op in te nemen dan op een zeespiegelstijging van 3 meter aan het eind van de eeuw.

Daarom zal de Oosterschelde ook dan niet dicht hoeven, maar het prachtige getijdengebied blijven, zoals wij het allemaal kennen. En waarvoor dat zootje ongeregeld uit Yese in de jaren '70 een paar jaar met succes actie voerde.

==